

פסח

בני מלכים

אך בגלות...

בליל הסדר יושבים אנו כבני מלכים סביב שולחנות ערוכים וקוראים בהגדה את ההיסטוריה המדהימה שלנו, כיצד מאפס גמור לקח אותנו הבוראיד ביד והוביל אותנו עד לפסגה הגבוהה - עד למתן תורה, והכל מתוך אותות ומופתים וידחזקה וזרוע נטויה וניסים ונפלאות שדרכם ראינו את אהבתו העזה אלינו - אהבה עד אין קץ שעליה נאמר "מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה ונקרותלא ישטפוה..." (שיר השירים ח' ז', תורה תמימה שם).

אין ספק שזה משמח כליות ומרנין לבבות, ואשריהם ישראל שעושים עסק רציני מליל הסדר ומשקיעים על כך את מיטב זמנם וממונם וכוחם, "אשרי העם שככה לו, אשרי העם שה' אלוהיו" (תהילים קמ"ד ט"ו).

אלא שיש איזו נקודה קטנטונת, אשר חובה על כליהודי לתת עליה את הדעת בפסח, נקודה שמשום מה נדחת הצידה ולא מקבלת מספיק במהוהד, ואת המחיר על כך אנו משלמים כבר אלפי שנים. מה כוונת המשורר הסופר והמעורר?

אמת, ליל הסדר עובר אצלנו מתוך עלייה רוחנית עצומה, אנו מרגישים בו בכל רגע את החיבוק שבורא עולם מעניק לנו בלילה זה - וכפישמבואר בחז"ל שהשכינה יורדת אלינו לבית וכל המלאכים באים לשמוע איך אנו מספרים את ההגדה ומפארים ומשבחים את שם ה', וברור שאין יהודי שלא חש התרוממות רוחנית עצומה בליל הסדר. אלא שחובתנו לזכור שהעוצמה הזו עדין רחוקה מהשלמות. מדוע?

בזמן שבית המקדש היה קיים זכינו לקורבן פסח... עלייה לרגל... עולת ראייה... שלמי חגיגה... השתחויה המונית לבורא בבית המקדש... באותו זמן כבוד ה' היה מלא בעולם - ואפילו אומות העולם היו מרגישים זאת.

והיום, כל המטען העצום והאדיר הזה התרחק מאיתנו ואנו בגלות ובשבי בגשמיות ורוחניות וכל ליצן וקבצן וצורר וסורר מאיים עלינו להורגנו, ומה שהכי אמור להפריע לנו - זה שהשכינה עדין בגלות.

אך למי זה מפריע? וכי זה בכלל חסר לנו? הרי יש לנו מספיק עיסוקים וידינו עמוסות מעל ומעבר גם בלי קורבן פסח וכל הנ"ל.

אנו עסוקים בניקיון (האבק), בישולים (בנימלכים, לא, (?) קניית אגוזים (וגרעינים ועיתון)... בדורנו זכינו למה שלא היה אפילו בזמן בית המקדש - שטובי הטבחים (והסוחרים) ייצרו עבורנו שקדי מרק, אטריות, בלינצ'ס, קוגל, והכל "כשר לפסח" (עם קמח מצה במקום קמח חיטה). כמו כן אנו עסוקים בטיוולים וטלטולים ובלבולים וקשקושים, ומשום כך אין לנו מספיק זמן להתבונן במילים שאנו מוצאים בפסח מהפה בזמן התפילה - מילים נוקבות שחכמנו הכניסו לנו לפה כדי שנתבונן בהם היטב, ואלו הן:

אַלְקִינוּ וְאֵלֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ, מִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ גְּלוּנוּ מֵאַרְצֵנוּ... וְאֵין אֲנַחְנוּ יְכוּלִים לְעֵלוֹת וְלִרְאוֹת וְלִהְשַׁתָּחוֹת לְפָנֶיךָ... בְּבֵית הַגָּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלֵינוּ, מִפְּנֵי הַיָּד שֶׁנִּשְׁתַּלַּחָה בְּמִקְדָּשְׁךָ.

יְהִי רַצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֵלֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ מִלֶּךְ רַחֲמֵינוּ... שֶׁתִּשׁוּב וְתִרְחַם עָלֵינוּ וְעַל מִקְדָּשְׁךָ... וְתִבְרַחַה מְהֵרָה וְתִגְדַּל כְּבוֹדוֹ... הִרְאֵנוּ בְּבִגְדֵינוּ... וְהִשָּׁב שְׁכִיבֶתְךָ לְתוֹכֵנוּ... וְשֵׁם נִעֲלָה וְנִבְרָאָה וְנִשְׁתַּחֲוָה לְפָנֶיךָ... (מתוך תפילת מוסף של החג)

פסח

את המילים הללו אנו פוגשים בכל יום משבעת ימיהפסח - ואנו מצטטים אותם בצורה נפלאה, סוף סוף מדובר "בטקסט עתיק" שתיקנו לנו חכמנו - ואסור לנו להתעלם ממנו. אך מי מאתנו מתבונן בהם? מי קורא אתהמילים הללו עם 100% לב ורגש?

ברשות הקוראים החביבים נעלה כאן עדכון קטובעניין - עדכון שגילה לנו יהודי ענק, אך לפני כן נקדים כמה מילים כדי להבין מיעומד מאחורי הדברים, כדי שנצליח לעכל היטב את עוצמת דבריו.

לפני 220 שנה בערך נפטר המקובל האלוקי רביאלכסנדר זיסקינד זיע"א בעל מחבר ספר "יסוד שורש העבודה" שהיה יהודיענק למעלה מהשגתנו.

מי שעובר קצת על הספר יסוד ושורש העבודה -"מתחיל" להבין מעט מגדולת הרב, ובפרט מי שמגיע לצוואת הרב שנמצאת בסוףהספר, בה כותב הרב לחברא קדישא כך:

והריני גוזר ואומר שלא ידברו עלי (בלוויה) שום שבח כלל,
רק את השבח הזה ידברו עלי:

... שאני מעיד עלי שמים וארץ, והיודע תעלומות יודע ויעיד עלי גם כן... שהייתי מאמין באמונת אלהותו יתברך ויתעלה זכרו לעד, ממש כמשה רבינו עליו השלום...

גם שבח זה יאמרו עלי:

שכמה וכמה פעמים ביום בעת שהייתי בטל מלימוד התורה הקדושה, הייתי מקבל עלי אלהותו יתברך שמו ויתעלה.
(מתוך הצוואה הקטנה, סוף חלק ב')

אין ספק שאם הרב הגיע לכזו עוצמה - אזי הואאיש אלוקים מעל השגתנו ודבריו מדודים ושקולים בפלס האמת הצרופה וחובתנו לתת עליהםאת הדעת, ובפרט שהרב כתב את הדברים עבורנו.

לאחר הקדמה קצרה זו נצטט את מילותיו הטהורותשל הרב מהם אנו למדים כיצד יש להתייחס לקטע הנ"ל שציטטנו מקודם מתפילת מוסף, וזו לשון הרב.

אחינו בני ישראל, עם קדוש... ראוי ונכון לכל איש הישראלי מעם קדוש ליתן בעפר פיהו ולבכות יומם ולילה על חילול שמו הגדול והנורא בין העמים עובדי עבודה זרה, לכן תקנו אנשי כנסת הגדולה לנו להתפלל על זה בשלוש רגלים...

לכן ראוי... לומר ומפני חטאינו וכו' במרירות נפש מאוד על שמו הגדול 'יתברך שמו ויתעלה' שנתחלל עתה בגלות בין העמים עובדי אלילים... ולהוריד כנחל דמעה על זה.

גם בתפילה "אלוקינו ואלוקי אבותינו מלך רחמן רחם עלינו וכו' ", ראוי לומר במר נפש מאוד...
(יסוד ושורש העבודה, שער ט' - הצאן - פרק ז')

לא יאומן! בחג החירות, למרות שאנו מצווייםלשמוח ולזרוח שבעה ימים ולהתלבש כמו נסיכים ולאכול סעודות מכובדות של יום טוב, למרותזאת... גם בזמן הזה ציוו אותנו חכמנו לזכור את חורבן המקדש וגלות וצער השכינה,והרב מגלה לנו שהזיכרון הזה אמור להיות אצלנו חי ועמוק עם הרבה רגש - עד כדי דמעות.

פסח

להצטער על שם ה' המחולל בין הגויים, להצטער על כך שהתורה היקרה שלמענה יצאנו ממצרים מונחת בקרן זוית וכל ליצן וחוצפן מנסה להתנגחבה ובלומדיה ולמעט ולמזער את לימוד התורה בכל מיני גזירות ומזימות, ואותו ליצן לאהשכיל להבין שהוא בעצם נותן "גול עצמי" לעם ישראל.

שהרי על התורה נאמר "ישראל והתורה והקדושברוך הוא זה דבר אחד" (זהר שמיני ל"ו ע"א).

וכאשר ממעטים את הקשר של ישראל עם התורה - בוזמנית ממעטים גם את הקשר של ישראל עם הבורא, שהרי זהו משולש אחד. או שכולו מוצקוחזק, או שכולו רפוי ובלוי.

אחר כך מחפשים פתרונות למשבר המים... לצוררהאירני... למגפת התאונות... לכלכלה הלקויה... עושים שמניות באוויר כדי לייצל אתאיכות החיים ומחפשים פתרונות מהגורן והיקב לכל הצרות והמגפות - בו בזמן שהפיתרוןנמצא מתחת לאף [חיזוק הקשר של עם ישראל עם התורה מחזק את הקשר של עם ישראל עם ה', ואם יש קשר חזק עם ה' אזי כל הברכה כבר מגיעה מאליה], ולמרות זאת אנשים מתעלמיםמכך - ואף מעיזים להילחם ולהתנגח בתורה ולומדיה, ועל החורבן הזה צריך לכוון ולבכותולכאוב... לא רק בתשעה באב ויום השואה, אלא בכל יום ויום - ואפילו בחג החירות בחגהפסח, וזו אחת המטרות בתפילת מוסף.

ואםכבר נגענו בנקודה הזו שנקראת "גלות וצער השכינה" - כאן המקום להגדיר מעטאת המושג המעורפל הזה כדי שנבין אותו כהוגן ולא נוציא דבריו מהקשרם, שהרי מדוברבנקודה העלולה לגבול בכפירה.

ובאמת נושא זה טעון ביאור ובירור! שהרי בוראעולם אינו מוגבל. אם כן מה פשר הביטוי "שכינה בגלות" - או "הקמתשכינה מעפר" ושאר לשונות בנוסח זה שמצאנו בחז"ל? ועוד יותר לא מובן, כיצד המצוות והתפילות של האדם מוציאות את השכינה מהגלות?

כמובן ששאלה זו עמוקה עד מאוד ולא ניתן לענותעליה במילה אחת, מה גם שאין לנו אפילו הבנה מה זו "שכינה" - ומדוע פעםמשתמשים בשם "שכינה" ופעם בשם "הקדוש ברוך הוא" ושמות נוספים(והרי זה לא משחקי מילים חלילה - וכמובן שיש לכך הסבר). אך למרות קוצר השגתנובעניינים גבוהים אלו, הסבירו לנו חכמנו את הדבר כך:

בורא עולם הוא טוב מושלם, ומדרך הטוב להיטיב.משום כך ברא הבורא את האדם בעולם - כדי להטיב עימו טובה תמידית ומושלמת.

אך מחמת שמתנת חינוך גורמת לְבוּשָה אצלמקבל, לכן נתן הבורא לאדם היהודי לעשות "עבודה" [תורה ומצוות], ותמורתזאת הבורא הבטיח לאדם את כל השפע והברכה כפי שכתוב בפרשת בחוקתי. מצד שני, כאשר האדם לא מקיים את המצוות, אזיהוא לא מקבל את השפע - והמצב הזה נקרא "שכינה בגלות".

שהשכינה רוצה לתת ולהטיב לנו - אך בגלל מעשינו הרעים אנו מונעים ממנה להטיב עימנו, זה אצלה נקרא בחינה של "גלות".

מצד שני, כאשר אנו נזכרים בצער השכינה ומצטערים על כך שידינו במעל ואנו סיבת הדבר - ואנחנו מתחזקים בתורה ובמצוות, אזי אנו גורמים לחדש את השפע עלינו, וממילא כביכול השכינה יוצאת מהגלות. רוצים להבין יותר עמוק? תפנימו את שלושת הנתונים הבאים:

פסח

- 1) זה כנגד זה עשה ה', וכמו שיש צד קדושה אזי יש את הצד השני.
 2) השכינה הקדושה משפיעה טוב תמידי בלי הפסקה.
 3) כאשר אנו מקיימים תורה ומצוות, אזי השפע הגדול עובר אלינו. אך בזמן שאנו נחלשים בעבודת ה' - השפע עובר לצד השני, "כביכול השפע נשבה בידם", וזה מה שנקרא "שכינה בגלות".

את הדברים הללו אנו אמורים לזכור ולשנן - ולהפנים את העוצמה "שהבורא" נתן לנו, ולפעול בכל כוחנו להרבות כבוד ה' בעולם ולהאדרת כבוד שמו. זה מה שנקרא "לצפות לישועה" - לישועת השכינה, וזה מאוד עמוק ומבלבל. מדוע?

לפני מספר שנים שוחח יהודי אלמוני עם אחד מגדולי ישראל על המצב המורכב והקשה, הפרנסה הדחוקה, הבריאות הרופפת, הקשיים בחינוך וכו', ותוך כדי שיחה אמר היהודי לרב: המצב קשה, הצרות סובבות אותנו מבית ומחוץ, אין מנוס... חייבים משיח!

שמע אותו תלמיד חכם את המילים, ואמר: יהודייקר, צר לי לאכזב אותך, אך המשיח שאתה מחכה לו - לעולם לא יגיע!

היהודי עמד המום. היעלה על הדעת לכפור בכזעזעות בביאת המשיח? הרי יש חובה גמורה להאמין שהמשיח עלול להפתיע בכל רגע, וזה גם מעוגן בהלכה. אם כן כיצד יתכן שהרב חולק על זה?

בעוד הוא עומד ותמהה, הוא שומע את הרב ממשיך ואומר:

אמת, המצב קשה, אך צריך לזכור שהמשיח אינו "עובדת סוציאלית"! מלך המשיח לא יגיע בשביל לפתור לנו את הבעיות עם האירנים ולא בכדי לסדר לנו את הכלכלה הקורסת כו', מלך המשיח יגיע רק למטרה אחת. להחזיר את כבוד ה' החסר. נכון שעל הדרך כבר יפתרו לנו כל הבעיות - שהרי אם כבוד ה' שלם אזי הברכה המושלמת מגיעה. אלא שצריך לזכור שזה רק "טיפ" שנרוויחמביאת המשיח, ולא המטרה העיקרית.

המשיך הרב ואמר: המשיח שאתה מחכה לו, משיח עלתקן "עובדת סוציאלית" שיבוא כדי לסדר לכולנו הבעיות, משיח כזה לא יגיע. אך המשיח שאני מחכה לו, משיח שיבוא לרומם את כבוד ה' בעולם, כזה משיח אכן יגיע בעזרת ה'.

עד כאן ניתחנו את החיוב לזכור את חורבן המקדש וצער השכינה והחובה להתחבר לכך עם כל הרגש. אך השאלה נשאלת: כיצד ניתן בכלל לשנות את התמונה ולעצור את הגלות ולקרבת את קץ הגאולה?

חכמנו הקדושים גילו לנו "שְׁכַל־הַמִּשְׁמַחֲתָן וְכֹלָה - כִּאִילוֹ בְּנֵה אֶחָת מִחֻרְבוֹת יְרוּשָׁלַיִם", מה הכוונה?

חתן - מְשָׁל וְכִינּוּי לְבוֹרָא עוֹלָם. כֹּלָה - מְשָׁל וְכִינּוּי לְעַם יִשְׂרָאֵל וְכִפִּי שְׁנֵאמַר "וְאַבְרָהָם לִי לְעוֹלָם" (הושע ב' כ"א), שהבורא ועם ישראל משולים לחתן וכלה. אחת מחורבות ירושלים - זהו מְשָׁל וְכִינּוּי לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ בְּמִצְבּוֹ הַנּוֹכָחִי. עַל־פִּי הַמִּילּוֹן הַזֶּה הַהִסְבֵּר הוּא כִּךְ:

מי שמשמח את החתן - את הבורא, "וגם" את הכלה - את עם ישראל, הרי הוא מקדם בכך את בניית המקדש. מי שעושה את המצוות שלבן אדם למקום "וגם" את המצוות של בן אדם לחברו, אזי דרכו מושלמת ונכונה ובכוחו להביא את המהפך הגדול עד לבניין המקדש. אך מי שמקיים רק את המצוות

פסח

של"בן אדם למקום" ומזניח את המצוות של בן אדם לחברו, דרכו מסולפת - ובעצמך התחיל החורבן כפי המעשה הידוע עם קמצא ובר קמצא (גיטינ"ה ע"ב).

הסבר נוסף למשפט "כל המשמח חתן וכלה - כאילו בנה אחת מחורבות ירושלים".

כל אדם בביתו הוא בבחינת "חתנתמידי" ואשתו בבחינת "כלה", ומוטל עליהם לשמח אחד את השני כל הזמן. כאשר בני הזוג מגיעים לרמה הנפלאה הזו של "משמח חתן וכלה", אזי השכינה שורה ביניהם והם גורמים לקדם את בנין המקדש ולקרב את הגאולה עוד קצת. אך אם חלילה העסק בבית רקוב והקשר עגום ופגום, הרי העיקר חסר מהספר.

לסיכום: מי שמקפיד ומהדר גם בענייני בין אדם לחבירו וכבוד הזולת, וכן אם האדם דואג תמיד שבן הזוג שלו יהיה שמח, הרי הוא מרומסאת השכינה ומקדם את בניין בית המקדש. ומי לא רוצה להיות שותף בכך?